

ЈЕДАН ЗНАЧАЈАН ПРИЛОГ ЗА ИСТОРИЈУ ЈУГО-СЛОВЕНСКЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

FILOZOFIJA U HRVATSKOJ, ZASTUPANA PO SVEĆENIČKOM STALEŽU — KROZ TISUĆU GODINA.

Od Profesora Dr. S. Zimmermanna.

Познати хрватски филозоф Д-р С. Цимерман, професор загребачког универзитета, који је недавно издао друго, сасвим ново издање ваљане и пуне „Психологије за средња училишта“ (стр. XI и 225; 1928 г.), сад се поново јавља једном веома интересантном новом књижицом. То је управо једна мала брошура (23 стр.), једна мала али садржином изванредно богата расправа. Спољашњи је наслов књижице *Historijski razvitak filozofije u Hrvatskoj*, док њен бличји наслов на првој унутрашњој страни гласи: *Filozofija u Hrvatskoj, zastupana po svećeničkom staležu — kroz tisuću godina*.

Само ко зна како је мало у нас до сада урађено на овом пољу може правилно и правично оценити велику вредност ове књижице пуне богатог историјског материјала за који је писцу требало многог труда и дугог рада, дугог претурања по манастирским и другим библиотекама и архивама. Ко ма кад буде писао историју југословенске или само хрватске филозофије неће моћи обићи ово делце које ће му бити најбољи вођа и најпоузданији темељ са кога може поћи у даља и детаљнија истраживања.

Хришћанска је филозофија, вели аутор на крају ове своје расправе (стр. 23), „била жива моћ у тисућгодншњој културној хисторији хрватског народа.“ А у самом почетку (с. 2) вели „да се филозофијска повјест хрватског народа отпочиње изграђивати већ његовим покрштењем“ и да је „повјест филозофије код нас најтјешње повезана с дјеловањем цркве у народу и напосе у школству.“

Domaći naši dominikanski samostani njeguju tomističku filozofiju već od 13. vijeka (3). Osobito se isticala dominikanska filoz. dominikanska škola u Zadru (4). Најстарија фрањевачка филозофска училишта бејаху основана у Осјеку и Макарској, а затим и у многим другим местима. „На свим овим школама предаваше се аристотелско-сколастична филозофија, која трајаше двије године. — Двогодишњи филозофски течај у Шибенику трајаше све до г. 1911., те би пренесен у Заострог, гдје

и данас лијепо напредује“. „За средовјечне редовничке школе са вишом наставом особито је заслужан и павлински ред који је почетком XV. в. подигао у Лепоглави самостан“, који је у пол. XVII. в. „увео на високу школу и филозофију.“ Аутор овде помиње многа имена хрватских професора те школе (5).

Једнако су за више образовање у Хрватској заслужне исусовачке школе (5) „Одмах након свог доласка у Загреб, Исусовци су основали (1607.) уз гимназију и академију, гдје се је с теологијом предавала и филозофија.“ Из гимназије се развила филозофска школа (факултет) и аутор помиње и овде имена хрватских професора филозофије као и важније списе који су разуме се, били на латинском (6).

Г. 1776. основала је Марија Терезија у Загребу кр. академију наука са три факултета: теолошким, јуридичким и филозофским „Разни филоз. рукописи из академијине библиотеке налазе се у загреб. свеучил. књижници“ (7).

Овде почиње III чланак расправе: *Filozofski pisci do novijeg razdoblja crkvene filozofije* (Првом чланку аутор је дао наслов „Кршћанство и први почеци филозофије у Хрватској“, а другом „Црквена школска филозофија“). Посебно мјесто заузима међу својим савременицима Јурај Драгишић (8). „Славни овај фрањевац рођен је у Сребреници.“ Први пут издаје своју логику 1480. Други пут је издана 1489, те напoкон 1520 (те је године и њен писац умро). „Друго му је дело „О природи небеских духова које називамо анђелима“ (такође на латинском, Flor. 1499.). Он покушава посредовати између Томе и Скота „толиким оштроумљем те су га називали једнаким Томи и Скоту“ (9). Гласовит је фрањевац Бенко Бенковић, Задранин (10). Аутор помиње затим још неке друге, донимиканце, као на пр. А. и П. Гучетића и др. У 17. веку гласовит је Дубровчанин Стјепан Градић, под крај 17. в. спомена је врједан босански фрањевац Иван Бореа који је написао читаву психологију (10).

Овде аутор помиње и песника А. Качића-Миошића који је, пре Разговора и Корабљице, издао, на латинском, *Elementa peripathetica* etc. (11). Најзад се помиње и Бенедикт Стај (Бенко Стојковић, 1714—1801) који је пeсиички, у хексаметрима, обрадио Декартову филозофију и нарочито Њутнову природну филозофију чиме се још више прославио, добрим делом свакако и услед имена Бошковићева.

„Дјело је, како се из наслова види, својим опаскама и додацима попутно наш највећи филозоф Бошковић: његовим се именом отвара уопће најславнији лист наше научне прошлости.“ (11).

О Руђеру Бошковићу говори аутор, разуме се, највише у чланку IV, *Ruder Bošković i filozofija do osnutka Strossmayerova Sveučilišta* (12—15) Руђер Бошковић, чији је отац Никола Бошковић „био родом из Орахова у Херцеговини, а мајка Дубровчанка“, био је „у сваком погледу оригиналан и дубок мислилац“ (12). С пуно разумевања излаже аутор Бошковићево оригинално схватање материје одн. атома (13). Пошто је тако показао „пут којим се његов велеум кретао“, аутор излаже и Бошковићево учење о бесмртности и бићу Божијем (14). „Тако је Б. завршио и коначну синтезу плуралистичког својег назора о свијету с теистичком свеобухватним погледом на свијет и живот“. „Бошковићу је хрватски народ посебице дужан харни поклон оној величини духа његова, којим нам је као народу осигурао да у опћеној утакмици просвјетног и знанственог рада не остајемо заборављени“ (15).

Из 18. на 19. в. помиње аутор још доста писаца одн. дела чији се рукописи налазе у фрањевачком архиву у Макарској, у архиву у Заострогу и др. И фрањевачке књижнице у Сутјесци, Фојници и т.д. садржавају мноштво филоз. дјела“. Од многих имена овде поменућемо А. Д о р о т и ћ а (1761—1837). „Овај свестрани научењак први је својим списима обухватио сва подручја филозофије. У једнаком погледу врло је знатан и Фран-Анте П е р и ћ (1783—1852).“ „Истакнут је и фра Маријан Шуњић“ (1798—1860).

Још нам је напокон погледати једну лијепу страницу у нашој историји филозофије из 19. вијека (17). То је Анте П е т р и ћ (1829—1908), Аутор се задржава на његовом спису „Definicija lijeroga itd. и нарочито на спису „Sloboda i udes“ „Дубоком критиком разних назора... дјело је постало знаменито и свијетом пронело име нашег филозофа“ (16).

У последњем, петом чланку (V. *Savremeni razvitak katoličke filozofije*, 17—23) помиње се, уз Телезија и Бруна и „наш Фрањо Патрициус — Петрић (1429—1592). А после неколико општих напомена о новотомистичкој филозофији, нарочито у Немачкој, аутор вели: „У овом се оквиру стала развијати и наша домаћа школ. филозофија, тамо од оснутка свеучилишта г. 1874.“ (20). „Оснутком свеучилишта у Загребу

на богословном факултету заведена је наука из онтологије и теодицеје (21). Аутор помиње: А. Кржана (1835—1888), Ј. Штадлера, који је предавао филозофију од 1874—1882 и „написао у 6 свезака читаву скол. филозофију“, А. Бауера (предавао од 1887—1910) и, најзнатнијег међу њима, С. Ци мермана (22). Од г. 1918. постоји посебна катедра за филозофијско-теолошку пропедевтику, а професор је Дг. С. Ци мерман (21).

Са циљем да гаји богословску знаност и све помоћне струке, напосе филозофију, основана је г. 1923. „Хрватска Богословска Академија“. Академијин је часопис „Богословска Смотра“, који је стао излазити већ г. 1910. (23). Академијино је издање и ова расправа.

Ми смо покушали да изнесемо главније ствари из ове значајне расправе, чија оригиналност и вредност свакако чини ризумљивим и оправданим што је наш чланак о њој много дужи и опширнији него што обично бива у сличним случајевима.

Д-р Борисав Лоренц